

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2009. október 22.

FILOZÓFIA
KÖZÉPSZINTŰ
ÍRÁSBELI VIZSGA

2009. október 22. 14:00

Az írásbeli vizsga időtartama: 180 perc

Pótlapok száma	
Tisztázati	
Piszkozati	

OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS
MINISZTERIUM

Fontos tudnivalók

- A feladatokat figyelmesen olvassa el, és pontosan értelmezze! A kifejtés során a témától ne térjen el!
- A feladatok megoldási sorrendje tetszőleges.
- A feladatok megoldásához kizárólag a feladatlapon megadott szövegek használhatók.
- Esetleges javításaihoz (kifestő, korrektor helyett) áthúzást alkalmazzon! Csak az egyértelmű javítás fogadható el.

**A rész
(30 pont)**

1. Sorolja korszakokhoz a következő filozófusokat!

Nietzsche, Kant, Platón, Locke, Arisztotelész, Szent Ágoston, Descartes, Heidegger, Aquinói Szent Tamás, Sartre

Antik görög filozófia	Középkori filozófia	Újkori filozófia/Felvilágosodás	Életfilozófiák

10 pont	
---------	--

2. Írja be az alábbi meghatározásoknak megfelelő filozófiai fogalmakat!

A fizikán túli létezőkkel foglalkozó tudomány:.....

A tapasztalást megelőző ismeret:.....

Önmagában létező, önmaga oka:.....

Az értelem, a törvény, amely a világ lényegének tekinthető:.....

A világ nem megismerhető:.....

5 pont	
--------	--

3. Mely filozófusokhoz kapcsolódnak a következő idézett gondolatok?

"Az emberfölötti embert hirdetem néktek..."

.....

"Cogito ergo sum"

.....

"Az önszeretet tanácsol, az erkölcsiség törvénye parancsol"

.....

"Képzeld el egy földalatti, barlangszerű szálláson – amelynek bejárata a fény felé tárul, és olyan tág, mint a barlang – embereket..."

.....

4 pont	
--------	--

4. Melyik filozófiai korszak/irányzat foglalkozik kiemelten a következő problémákkal? Párosítsa őket!

- A) Megismerhetőség, igazság, bizonyosság
- B) Az egyén problémája
- C) A környezet- és a bioetika problémája
- D) Az igazság kimondásának nyelvi kérdése
- E) Hit és tudás viszonya

Korszakok/irányzatok	A probléma betűjele
Skolasztika	
Jelen korunk	
Analitikus filozófia	
Felvilágosodás	
Életfilozófiák	

5 pont	
--------	--

5. Döntse el, hogy az állítások közül melyik igaz Descartes filozófiájára, és melyik nem! Tegyen X jelet a megfelelő oszlopba!

Állítások	Igaz	Hamis
Vannak velünk született eszméink.		
A megismerésben elsődleges a tapasztalat.		
Az igaz tétel megtalálásához a módszeres kételyt kell alkalmaznunk.		
Isten nem létezik.		
A létezők kétféle szubsztanciára vezethetők vissza.		
Tapasztalok, tehát vagyok.		

6 pont

B rész

Szövegértelmezés, reflektálás (feladatonként 35 pont = 70 pont)

Fejtsen ki a három esszékérdés közül kettőt a megadott szövegrészlet felhasználásával! Reflektáljon (írjon önálló véleményt) a szövegben megjelenő filozófia problémára! Az esszé terjedelme ne haladja meg a másfél-két oldalt!

- Milyen filozófiai kiindulás alapján tételezi fel Platón, hogy a tanulás visszaemlékezés?**
(Platón: *Menón*)
- Szent Ágoston szerint miért kapta meg az ember Istentől a "természetes ítélőképesség adományát"?**
(Szent Ágoston: *A szabad akaratról*)
- Kant szerint mi a különbség a tiszta a priori és a posteriori ismeret között?**
(Immanuel Kant: *A tiszta ész kritikája*)

1. szöveg**Platón: Menón**

SZÓKRATÉSZ Ha tehát a lélek halhatatlan, és többször született, és minden dolgot látott, ami itt, és ami a Hadészban van, semmi sincs, amit meg ne tanult volna; így hát nem csoda, hogy az erényre és más dolgokra is vissza tud emlékezni, melyekről azelőtt tudomása volt. Minthogy pedig az egész természet rokon vele, és a lélek eleve megtanult mindent, nincs semmi akadálya annak, hogy aki egyvalamire visszaemlékezik, amit tanulásnak neveznek az emberek, az rátaláljon az összes többire is, ha bátor az illető, s nem fárad bele a kutatásba. Mert a kutatás és a tanulás teljes egészében nem más, mint visszaemlékezés. Így hát nem kell arra a cseles okoskodásra hallgatnunk: mert tétlenné tenne bennünket, s az elpuhult emberek szívesen is hallgatják, emez viszont szorgoskodásra és kutatásra buzdít bennünket; azért hát én elhiszem, hogy igaz, s azt akarom kutatni veled együtt, hogy mi az erény.

MENÓN Igen, Szókratész. De miképpen gondolod azt, hogy nem tanulunk, hanem amit tanulásnak nevezünk, az visszaemlékezés? Meg tudsz-e tanítani rá, hogy ez így van?

SZÓKRATÉSZ Már az imént is mondtam, Menónom, hogy agyafűrt fickó vagy; s most azt kérdezed, meg tudlak-e tanítani téged, én, aki azt mondom, hogy nincs tanítás, csupán visszaemlékezés —, hogy ezáltal olyan látszatba kerüljek, mintha ellentmondanék saját magamnak.

MENÓN Nem, Zeuszra, nem ilyen szándékkal mondtam, Szókratész, hanem megszokásból; ha tehát be tudod valahogy bizonyítani nekem, hogy úgy van, ahogy mondod, bizonyítsd be.

SZÓKRATÉSZ Ez nem könnyű ugyan, mégis iparkodni fogok, a te kedvedért. De hívj csak ide egyet szolgálid népes csapatából, amelyiket épp akarsz, hogy rajta bizonyítsam be neked.

MENÓN Kész örömmel. Gyere csak ide!

SZÓKRATÉSZ Görög, és beszél görögül?

MENÓN Nagyon jól, a házamban született.

SZÓKRATÉSZ Figyelj tehát, milyen benyomást tesz rád: visszaemlékszik-e, vagy tanul tőlem?

MENÓN Nagyon figyelek.

SZÓKRATÉSZ Mondd hát meg nekem, fiú, tudod-e, hogy ez egy négyszög?

FIÚ Igen, tudom.

SZÓKRATÉSZ Tehát van olyan négyszög, melynek összes oldalai, ezek itt, egyenlők, mind a négy?

FIÚ Van hát.

SZÓKRATÉSZ S ugye ezek a közepét átvágó vonalak is egyenlők?

FIÚ Igen.

SZÓKRATÉSZ Nemde egy ilyen sík nagyobb is lehet meg kisebb is?

FIÚ Hogyne.

SZÓKRATÉSZ Ha tehát ez az oldala két lábnyi lenne, és emez is kettő, hány lábnyi lenne az egész? Így gondold végig: ha ez két lábnyi lenne, emez pedig csak egy, nem egyszer két lábnyi lenne a sík?

FIÚ De igen.

SZÓKRATÉSZ Minthogy azonban ez is két láb, nem kétszer kettő lesz?

FIÚ Annyi lesz.

SZÓKRATÉSZ Tehát kétszer két lábnyi?

FIÚ Igen.

SZÓKRATÉSZ És mennyi kétszer két láb? Számítsd ki, és mondd meg!

FIÚ Négy, Szókratész.

SZÓKRATÉSZ Ugye lehet egy másik ilyen, kétszer ekkora sík is, és annak is lehet egyenlő minden oldala, mint ennek?

FIÚ Igen.

SZÓKRATÉSZ Tehát hány lábnyi?

FIÚ Nyolc.

SZÓKRATÉSZ Nos hát, próbáld megmondani nekem, mekkora ennek minden egyes oldala? Mert ennek itt két lábnyi; akkor a kétszeresének mekkora?

FIÚ Világos, Szókratész, hogy a kétszerese.

SZÓKRATÉSZ Látod-e, Menón, hogy én nem tanítom ezt a fiút semmire sem, hanem mindenről csak kérdezem? És most azt hiszi, hogy tudja, mekkora az az oldal, amelyből a nyolc lábnyi sík keletkezni fog. Vagy nem így gondolod?

MENÓN De igen. [...]

2. szöveg

Szent Ágoston: *A szabad akaratról*

Istennek, a világ irányítójának legigazságosabb döntése szerint ama első házasságból tudatlanságban, erőtlenségben és halandóságra születünk, minthogy ama első pár is bűne miatt tévelygésbe, szükségbe és a halálba zuhant; így már az ember születésében eredendően Isten büntető igazságossága mutatkozik meg, fejlődésében pedig megszabadító irgalmasság. Mert az első embert megfosztotta a boldogságtól, de a termékenységtől nem, s így ennek utódai a maguk nemében testiségük és halandóságuk ellenére is a föld díszére és ékességére válnak.

Az viszont nem lett volna méltányos, ha az ember önmagánál jobbat nemzett volna. Ahhoz azonban, hogy az utódok Isten felé forduljanak, s így elkerülhessék a rájuk szabott ítéletet, mely az első ember Istentől való elfordulásából hárul rájuk, akaratukat nem elegendő nem akadályozni, hanem támogatni is kellett. A világ teremtője ezáltal is megmutatta, milyen könnyen megmaradhatott volna az ember – ha akart volna – abban az állapotban, amelyben megteremtette: hiszen utódai még túl is tudtak jutni azon, aminek születtek.

Továbbá, ha Isten egyetlen lelket teremtett, s az összes utána született ember lelke ebből származik, elmondhatja valaki magáról, hogy nem vétkezett az első emberrel együtt? De ha minden egyes születendő emberben újraszületik a lélek, akkor az egyáltalán nem visszás, sőt a tökéletes rendezettség jele, hogy a vétkes előd a felelős az utód természetéért, a derék utód viszont kiérdemli az előd természetét.

Mi abban a méltatlan, hogy a teremtő úgy akarta megmutatni, sőt kitüntetni a lélek méltóságát a testi teremtményekkel szemben, hogy az egyik felemelkedése azon a fokon kezdődhet el, ameddig a másik süllyedt? Amikor az első bűnös lélek eljutott a tudatlanságig és az erő hiányáig, ezt joggal nevezhetjük büntetésnek, mert a büntetés előtt jobb volt.

Ha az utána születő lélek oly állapotban kezdi el életét, mielőtt még vétkezett, sőt élt volna, amilyenné a másik lett bűnös élete során, ez sem csekélység, s ezért köszönetet kell mondani teremtőjének; mert már születése és életének kezdete is jobb, mint egy mégoly tökéletes test. Mert már az is több a közepszerű jónál, hogy lélek, és természeténél fogva felülmúl minden testet, de ezenfelül az is módjában áll, hogy a teremtő segítségével nemesebbé tegye magát, és buzgó istenfélelemmel mindazokat az erényeket elsajátítsa és magába olvassza, amelyektől a kínzó erőtlenség és a vak tudatlanság megfosztotta.

Ha ez így van, a születendő lélek számára az erő és a tudás hiánya nem a bűn büntetését, hanem a továbbhaladásra való buzdítást és a tökéletesedés kezdetét jelenti. Mert nem kis dolog, hogy mielőtt bármiféle érdemeket szerezhetett volna, az ember megkapja a természetes ítélőképesség adományát, melynek segítségével a bölcsességet a tévelygés, a nyugalmat pedig a fáradozás elé tudja helyezni, s így e javakra nem születése, hanem erőfeszítései révén tehet szert. Ha ezt nem akarja megtenni, joggal tartják majd bűnösnek, mert nem használta fel jól a ráruházott képességet.

Bár tudatlanul és erőtlenül született, semmilyen szükségszerűség nem kényszeríti rá, hogy megmaradjon ebben az állapotban. Az ilyen lelkeknek azonban csupán a mindenható Isten lehetett a teremtője; ő hozza létre őket, mikor még nem is szeretik, s ő tökéletesíti őket, ha már szeretik, s ő ad létet a nem létezőknek, azoknak pedig, akik szeretik őt, mert általa vannak, boldogságot.

[...]

Mert ő megadta annak képességét, hogy a fáradságos feladatok idején helyesen cselekedjünk, és a feledés vakságában megmutatta a hit útját, és ítélőképességet kölcsönzött, melynek révén minden lélek belátja, hogy haszon nélküli tudatlanságából a tudás felé kell igyekeznie, és szüntelenül szorgosan kell fáradoznia, hogy a helyes cselekvéshez szükséges erő hiányát le tudja győzni. Mindehhez a teremtő segítségéért és támogatásáért kell könyörögnie: ő utasítja és irányítja a próbálkozót a külső törvény és a szív buzdító belső hangja segítségével, és a boldog ország dicsőségét azok számára készíti elő, akik győzelmet arattak afölött, aki az embert a rosszra való csábítással eme nyomorúságba taszította és legyőzte.

3. szöveg

Immanuel Kant: *A tiszta ész kritikája*

Bevezetés

I. A tiszta és az empirikus ismeretek különbségéről

Semmi kétség, minden megismerésünk a tapasztalattal kezdődik; hisz mi más készítené munkára megismerő-képességünket, ha nem az érzékeinkre ható tárgyak, melyek részint maguk váltanak ki képzeteket, részint értelmi tevékenységünket hozzák mozgásba, hogy e képzeteket egybevesse, összekapcsolja vagy szétválassza, és így az érzéki benyomások nyersanyagát feldolgozva létrehozza a tárgyakra vonatkozó ismereteket, melyeket tapasztalatnak nevezünk. Így tehát az időben semmilyen tudásunk nem előzi meg a tapasztalatot, és minden ez utóbbival kezdődik.

Ám jóllehet minden tudásunk a tapasztalattal veszi kezdetét, ebből még nem következik, hogy minden tudás a tapasztalattól ered. Mert nagyon is lehetséges, hogy maga a tapasztalati megismerés összetett valami legyen, hogy részint abból álljon, amit benyomások útján nyerünk, részint pedig abból, amit a tulajdon megismerő-képességünk önmagából tesz hozzá (az érzéki benyomásokból csupán a készítenést merítve); csak hogy e kiegészítést nem különböztetjük meg azon alapanyagától, amíg hosszas gyakorlat föl nem hívja rá a figyelmünket, és képessé nem tesz az elkülönítésre.

Ezért legalábbis közelebbi vizsgálódást kíván, és első pillantásra nem dönthető el a kérdés: léteznek-e efféle, a tapasztalattól, sőt mindennemű érzéki benyomástól független ismeretek. Az ilyeneket a priori ismereteknek nevezik és megkülönböztetik az empirikus ismeretektől, melyeknek forrásai a posteriori jellegűek, ugyanis a tapasztalattól erednek.

Azonban e kifejezést még nem határoztuk meg eléggé ahhoz, hogy az előterjesztett kérdés értelmét teljes egészében megjelöljük. Mert gyakran mondják tapasztalati forrásokból merített ismeretekről, hogy a priori módon jutunk hozzájuk vagy rendelkezünk velük, mivel nem közvetlenül a tapasztalattól nyerjük őket, hanem valamilyen általános szabályból, melyet azonban megint csak a tapasztalattól kölcsönöztünk. Így azt mondják valakiről, aki házának alapzatát aláásta: a priori tudhatta, hogy össze fog dőlni az épület, azaz nem kellett volna megvárnia, amíg tapasztalja, hogy valóban összedől. Csak hogy teljességgel a priori módon nem tudhatta. Mert előbb a tapasztalattól meg kellett tudnia, hogy a testeknek súlya van, és ezért leesnek, ha támasztékukat kihúzzák alóluk.

Így tehát a továbbiakban nem olyan ismereteket értünk a priori ismereteken, amelyek ettől vagy attól a tapasztalattól, hanem olyanokat, melyek a tapasztalattól egyáltalán mint tapasztalattól függetlenek. Ezekkel állítjuk szembe az empirikus ismereteket, vagyis az olyanokat, amelyekre kizárólag a posteriori, azaz tapasztalati úton tehetünk szert. Az a priori ismeretek közül pedig tiszta ismereteknek nevezzük azokat, melyekhez semmi empirikus nem keveredik. Így például az a tétel, mely szerint minden változásnak oka van, a priori tétel ugyan, ámde nem tiszta, mert a változás fogalmát csakis tapasztalatból meríthetjük.

	maximális pontszám	elért pontszám
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor	30	
B) Szövegértelmezés, reflektálás		
1. feladat	35	
2. feladat	35	
Összesen (B)	70	
Az írásbeli vizsgarész pontszáma	100	

javító tanár

Dátum:

	elért pontszám	programba beírt pontszám
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor		
B) Szövegértelmezés, reflektálás		

javító tanár

jegyző

Dátum:

Dátum: